

Mireia TRIAS I FREIXA (cur.)

Terminologia per normalitzar la llengua

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2024, p. 39-46

DOI: 10.2436/15.2503.02.79

El llenguatge esportiu a la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals

Anna VILA SUBIRANAS

Coordinadora a TV3 del Departament d'Assessorament Lingüístic
de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals

La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) gestiona els mitjans de comunicació audiovisual de la Generalitat de Catalunya, els canals de Televisió de Catalunya i el grup d'emissores de Catalunya Ràdio, a més dels continguts digitals generats per aquests mitjans. En aquest article es fa referència, doncs, tant al llenguatge oral com a l'escrit: als continguts orals propis d'una transmissió o d'un informatiu i als continguts escrits que es poden consultar mitjançant els dispositius mòbils, via web o xarxes socials.

Com a preàmbul abans d'entrar en les especificitats pròpies del llenguatge que es fa servir en l'àmbit esportiu, cal destacar que l'esport té la capacitat de generar emoció i que alguns sectors de l'audiència es poden sentir identificats amb un esportista, un equip o una activitat determinada. La implicació en la narració respon al criteri de proximitat i no contradiu els principis d'objectivitat i de veracitat. Tractem tots els esportistes i directius amb distància professional. La proximitat personal que hi puguem tenir no es tradueix en una adulació o una crítica exagerada de les seves accions, en una excessiva familiaritat en el tracte o en un to massa amistós o hostil a l'hora d'entrevistar-los o d'informar-ne.

L'ús de la primera persona del plural per referir-nos a esportistes o a equips denota identificació. Com més informatiu i objectiu és un espai, menys cabuda hi té aquest recurs, i en espais estrictament informatius no està justificat de cap manera. El mateix passa amb recursos expressius com un to de veu excessivament elevat, un discurs clarament emotiu o una entonació molt marcada. Així, en una transmissió podrem dir *ens hem salvat del descens / guanyem per 3 a 1*, però en un informatiu haurem de dir *[el Nàstic] s'ha salvat del descens / [el Barça] guanya per 3 a 1*.

Volem contribuir a consolidar un model de llengua correcta entre els nostres professionals i en la societat en general, per mitjà de l'establiment i la difusió de criteris lingüístics rigorosos.

Ens basem en la normativa lingüística vigent, representada pels documents normatius de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, també, per les propostes del TERMCAT i per altres obres i fonts considerades de referència.

Tenim en compte també altres obres que tracten amb rigor els diversos aspectes de la llengua i recollim les aportacions que contribueixen a enriquir-la i fer-la més funcional. Per mitjà del portal lingüístic de la CCMA (ÉsAdir)¹ resollem de manera unitària en els nostres mitjans les qüestions no fixades per la normativa o els diccionaris.

1. LLENGUATGE GENERALISTA VERSUS LLENGUATGE ESPECIALITZAT

Cal fer la distinció entre *llenguatge generalista* (propi d'un informatiu) i *llenguatge especialitzat* (propi d'una transmissió o programa d'esports).

Pel que fa als espais esportius dins la *informació general*, recollim i difonem la gran riquesa lèxica i expressiva de l'àmbit esportiu, en molts casos provinent del llenguatge popular i del que genera el mateix esport. Per regla general, fem servir un vocabulari comprensible, lliure d'estrangerismes i de tecnicismes innecessaris, i també allunyat dels tòpics periodístics.

Limitem l'ús d'un vocabulari massa especialitzat: o bé prescindim dels tecnicismes o bé els expliquem perquè els pugui entendre tothom.

Evitem els sobreentesos: no donem per sabudes paraules o expressions que només poden entendre les persones que estan introduïdes en un esport determinat.

Prescindim dels estrangerismes que siguin innecessaris i utilitzem paraules catalanes sempre que sigui possible. Si incorporem estrangerismes perquè no hi ha una forma catalana equivalent i dubtem que tothom els pugui entendre, els expliquem. Per exemple:

	
<i>eagle</i>	en golf, 'dos cops sota el par'
<i>calcio</i>	futbol italià

1. <https://esadir.cat/>.

☒	☑
<i>Ivan Cervantes surt com a líder a la categoria d'E3.</i>	<i>Ivan Cervantes surt com a líder a la categoria d'E3, per a motos de més de 250 centímetres cúbics.</i>

El llenguatge esportiu incorpora sovint termes d'altres àmbits, com ara el mèdic, el jurídic o l'econòmic. Quan utilitzem paraules especialitzades d'aquests àmbits que no siguin compartides per tota l'audiència —especialment, terminologia mèdica—, les expliquem o les traduïm a un llenguatge comprensible per a una àmplia majoria. Si el ritme de les transmissions o dels programes especialitzats permet donar detalls, podem explicar què implica la lesió, on s'ha fet mal un esportista, quant de temps s'estarà de baixa o com afectarà el seu futur aquesta lesió, que, al cap i a la fi, és la informació que interessa a l'audiència. Per exemple:

☒	☑
<i>El pilot de 125 Marc Márquez té una luxació a l'espatlla dreta i abrasió del maluc esquerre.</i>	<i>El pilot de 125 Marc Márquez té lesions a l'espatlla dreta i al maluc esquerre.</i>

En relació amb els espais esportius, programes, transmissions i magazins d'esports, la terminologia *especialitzada* hi té més cabuda que en la informació esportiva general perquè l'audiència potencial està més interessada en la matèria i en té més informació. Així, podem trobar frases en què ens apareguin els termes *sterrato* ('camí de terra', en ciclisme) o *pole* i *warm-up* ('posició preferent' i 'escalament', en automobilisme).

2. MANLLEUS

El món de l'esport té molts manlleus, una gran part dels quals són anglicismes. Hi ha esports amb una gran popularitat (futbol, bàsquet) i, per tant, amb un vocabulari especialitzat molt arrelat.

Si hi ha una forma catalana, es poden combinar *totes dues formes*, perquè la narració sigui àgil i poc repetitiva, encara que en alguns casos el manlleu és més freqüent i ha arrelat.

En són exemples *ace* (en tennis, *punt de servei / punt directe*), *deuce* (en tennis, *iguals*), *fair play* (*joc net*), *final four* (*final a quatre*), *free kick* (*tir lliure*), *goal average* (*diferència de gols*), *hat-trick* (*triplet*), *match ball* (en tennis, *pilota de partit*), *orsay* (en futbol, *fora de joc*, adaptat com a *orsai*). Totes dues formes es poden

fer servir sense distinció, si bé actualment el manlleu és més freqüent que la forma catalana.

En canvi, hi ha manlleus que són de *difícil substitució*, si l'esport del qual parlem té poca popularitat o està menys arrelat i, per tant, la forma original predomina sobre la catalana. En són exemples *alley-oop* (en bàsquet, *mat al vol*; en esports de neu, rotació de 180 graus d'un surfista); *eagle*, *bogey*, *wedge* (en golf, *dos sota par*, *un sobre par*, ferro amb angle d'obertura gran, respectivament); *icestock* (variant del cúrling, forma internacional, de l'alemany *Eisstock*); *passing shot* / *passing* (en tennis, cop de dreta o de revés quan l'adversari és a la xarxa); *shoot-out* (en hoquei herba, jugada d'estratègia per desempatar); *strike* (en beisbol, pilota llançada que el bateador falla).

Pel que fa als manlleus, cal fer un apunt sobre el terme *mat al vol*. El programa *Tot gira*, de Catalunya Ràdio, va crear terminologia del bàsquet que el TERMCAT va aprovar. La iniciativa, a partir d'una idea d'Ernest Macià, el narrador dels partits, va ser generar llenguatge propi referent al bàsquet en les transmissions de l'Eurolliga. Les propostes sorgides van ser acollides per la Plataforma per la Llengua, que les va traslladar al TERMCAT.

Les dues expressions que es van aprovar van ser *llepacèrcols*, per *palomero* (jugador que es queda despenjat de la defensa per intentar fer un contraatac ràpid sense oposició), i *mat al vol*, per *alley-oop* (acció ofensiva en la qual un jugador llança la pilota amunt perquè un company d'equip, o de vegades ell mateix, suspès enlaire, l'agafi i encistelli amb una esmaixada).

Altres accions que es van poder explicar amb terminologia catalana són: *revisió instantània*, per *instant replay*; *temps de caixa o faixa*, per *clutch time*; *de punta a punta*, per *coast to coast*.

D'altres manlleus estan totalment *adaptats* i ja són al diccionari: *caiac* (*kayak*), *córner* (*corner*), *cross* (*cross*), *derbi* (*derby*), *dopatge/dòping* (*doping*), *driblatge/dribbling* (*dribbling*), *estic* (*stick*), *gol* (*goal*), *hoquei* (*hockey*), *ring* (*ring*, *boxa*), *set* (*set*, tennis), *rànquing* (*ranking*), *rècord* (*record*), *podí/pòdium* (*podium*), *esprint* (*sprint*), *esmaixada* (*smash*), *eslàlom* (*slalom*), *esquaix* (*squash*), *fúting* (*footing*), *penal* (*penalty*), *rugbi* (*rugby*), *ralli* (*rally*), *xut* (*shot*).

3. PARAULES I EXPRESSIONS NO ADMISSIBLES O D'ÚS ABUSIU

Descartem dels nostres mitjans paraules i expressions no assimilades a la nostra llengua, que no apareixen al diccionari normatiu. En són exemples **a bote pronto* (*de cop al bot*, *de sobrebot*, *sobre el bot*, *al bot*, *de mitja volea*); **anar a per totes* (*anar a totes*); **canasta* (*cistella*); **colista* (*cuier*); **delanter* (*davanter*); **derribar* (*fer caure*); **desgarro muscular* (*esquinçament* / *trencament muscular*); **donar un bany* (*donar una lliçó*, *guanyar sobradament*); **esguinç* (*esquinç*); **fer-se*

amb la victòria (guanyar); *fer-se amb la pilota (controlar la pilota, agafar la pilota); *fer una empenta (donar una empenta); *pase (passada); *palco (llotja); *penalti (penal); *pitar una falta (xiular una falta).

Atorguem el significat precís a paraules i expressions molt utilitzades en el llenguatge esportiu als nostres mitjans, com en el cas de *pedrera (planter, escola), *per davant (al davant; un gol al minut 2 ha posat per davant el Palma → ha fet avançar el Palma), *tarja (targeta), *tocar de primeres (al primer toc, tal com ve).

També evitem verbs d'ús abusiu, per donar riquesa lingüística. En són exemples aconseguir un gol / aconseguir marcar (fer un gol / marcar), efectuar (ha efectuat un xut → ha xutat), produir (s'ha produït una falta → s'ha comès una falta), realitzar (el monoplaça ha realitzat un avançament → el monoplaça ha fet un avançament), tenir lloc (el partit tindrà lloc demà → el partit es jugarà demà).

4. PARAULES D'ÚS INFORMAL

Les paraules i expressions pròpies de registres informals, contextos col·loquials i estils pròxims a la llengua espontània es poden fer servir en transmissions esportives, però s'han d'evitar en informacions de caràcter general, en la informació esportiva pròpia d'un telenotícies o informatiu. La qüestió dels registres, però, és molt líquida, i en el món audiovisual, cada vegada més. L'infoentreteniment ocupa molt espai a les graelles, i això comporta també la convivència de registres.

Alguns exemples són *anar a roda* (en ciclisme, 'enganxar-se a la bicicleta del davant'), *anar-se'n al carrer* ('expulsar'), *canyardo* (nom propi ciclista), *canonada*, *gardela* ('xut molt potent'), *estar endollat* ('estar motivat, en forma, en una situació òptima'), *fer el número / fer el numeret* ('cridar l'atenció'), *punxar* ('perdre, fallar'), *robar la cartera* ('robar la pilota').

5. PRONÚNCIA D'ALTRES LLENGÜES

En general, pronunciem les paraules en altres llengües acostant-nos a la pronúncia original a partir dels sons que ens són propis o que no ens resulten difícils de pronunciar.

Els noms propis, de persona o de lloc, que no tinguin forma catalana establerta s'han de pronunciar respectant la fonètica original, però sense que sembli que canviem de llengua només per pronunciar el nom en qüestió. Es tracta, a grans trets, d'acostar-se a la pronúncia original, amb naturalitat i correcció, i no diem els noms estrangers d'una manera forçada o afectada.

En la pronúncia dels noms de persona actuals, el criteri preferent és com diu el seu nom la mateixa persona. Per saber-ho, consultem aquesta persona o el seu

entorn més proper (sempre que sigui possible), triem la forma més adequada i la fem visible a l'ÉsAdir.

En els textos orals, facilitem al màxim la lectura presentant els noms, quan convé i és possible, amb una transcripció simplificada: la *transcripció d'antena*.²

Evitem la interferència de terceres llengües —en general, el castellà o l'anglès— en la pronúncia de paraules no catalanes. Per exemple, evitem l'error de pronunciar en castellà els noms portuguesos o en anglès els noms francesos i alemanys.

6. EL LLENGUATGE VIOLENT EN L'ESPORT

Optem per una terminologia que s'allunyi de les connotacions més agressives sense renunciar a l'expressivitat inherent al relat esportiu. Així, incorporem amb plena normalitat paraules com *lluïta*, *adversari*, *victòria* o *derrota* —provinents de l'àmbit bèl·lic—, però mirem de prescindir d'altres expressions, com ara *instint assassí* o *botxí*.

7. PERSPECTIVA DE GÈNERE

En la creació i la difusió de continguts, evitem qualsevol forma de discriminació per raó de gènere i adoptem un punt de vista i un llenguatge que incloguin i visibilitzin tant els homes com les dones.

Amb el creixement de la presència de l'esport femení en els mitjans, s'ha consolidat un tractament amb l'adequació que correspon:

— Fa un temps encara es podia sentir *les noies*, quan es parlava de jugadores, cosa que ara ja no passa; direm, per exemple, *les dones / les jugadores de Giráldez*.

— Les posicions, les diem en femení: *la davantera*, *la portera*, *una extrem dreta* (no *una extrem dret*), *una falsa 9*.

— Les jugades, també en femení: *un una contra una*.

— En els informatius, ens referirem a les esportistes pel cognom, millor que pel nom de pila: *ha marcat Putellas* o *ha marcat Alexia Putellas*; en una transmissió, ens hi podem referir pel nom que dugui a la samarreta.

8. PERSPECTIVA CATALANA

Seguim les actuacions dels esportistes catalans, en l'esport que sigui i al marge de l'entitat o el club que defensin. Dedicuem una atenció especial als esportistes, les entitats o els esdeveniments dels Països Catalans, d'acord amb el criteri de proximitat.

2. <https://esadir.cat/textosgenerals/fonetica>.

Fem el seguiment de les seleccions esportives catalanes i de les competicions en què participen. En els nostres mitjans, el terme *selecció* es refereix a la catalana, si no s'indica una altra cosa:

La selecció *catalana* (Ø) va guanyar fa anys Veneçuela.
Gerard Piqué s'ha lesionat: el jugador *català* (Ø) s'ha fet un esquinç.

Situem geogràficament la procedència d'esportistes, equips o entitats esportives amb la referència comarcal, i no pas amb la provincial:

Maverick Viñales, *el pilot de Roses, empordanès* (i no **gironí*).
El tenista *de Xàbia, de la Marina Alta*; o *el valencià* David Ferrer (i no **alacantí* o **d'Alacant*).

9. TRADUCCIÓ DELS NOMS DELS EQUIPS, DE CLUBS ESPORTIUS I DE COMPETICIONS

Com a norma general, en els noms de clubs i equips traduïm els topònims i els gentilicis que tenen forma catalana i alguns adjectius freqüents en aquestes denominacions. Així, diem en català *Reial Saragossa*, *Atlètic de Madrid*, *Oscas FC*, *Conca FC*, *Inter de Milà*.

Tot i això, mantenim la forma original del nom oficial en alguns casos, com ara *Athletic* (de Bilbao), *Bayern* (de Múnic), *Milan*, *Estudiantes* (de Madrid), *Olympique* (de Lió).

En els noms propis de competicions, mantenim *Premier League* (lliga de futbol anglesa) i *Bundesliga* (lliga de futbol alemanya), i fem *Lliga* (de futbol espanyola), però *LaLiga* quan ens referim a l'entitat organitzadora.

10. TRETS BÀSICS DE L'ÚS DEL LLENGUATGE ESPORTIU A LA CCMA

La prioritat del llenguatge esportiu dels nostres mitjans és que el missatge arribi amb claredat a tota l'audiència i, per això, fem servir expressions fàcilment comprensibles, que poden ser més específiques en espais d'especialització. Utilitzem tots els mecanismes creatius que ofereix la llengua i evitem els barbarismes gratuïts, però també els purismes que dificulten la comunicació o entrebanquen la versemblança. Es tracta de parlar bé amb naturalitat i sense estridències.

Fem servir un llenguatge respectuós per referir-nos als equips, als resultats i a les competicions, i evitem expressions racistes, xenòfobes, violentes, barroeres, irrespectuoses o sexistes.

Per entretenir i transmetre emocions quan calgui, en els continguts esportius apostem per una llengua rica i expressiva, innovadora si convé, que reflecteixi les formes idiomàtiques pròpies i que s'allunyi dels tòpics i de les expressions buides de contingut.

11. L'ÉSADIR, EL PORTAL LINGÜÍSTIC DE LA CCMA

El portal lingüístic de la CCMA (ÉsAdir)³ conté més de quatre-centes entrades de termes o expressions pròpies del llenguatge esportiu d'usos no recollits al diccionari normatiu, una àmplia selecció de dubtes habituals en l'àmbit esportiu que s'actualitza i s'amplia constantment.

3. <https://esadir.cat/>.